Izvorni naučni rad

Primljen 16.05.2026.

Nedim Osmanović
Univerzitet u Tuzli
nedimosmanovic2011@hotmail.com

Erna Lučić
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu
erna.lucic@untz.ba

CENTRI ZA MENTALNO ZDRAVLJE KAO PODRŠKA ŠKOLAMA U RADU S MLADIMA

Sažetak

Mentalno zdravlje djece i adolescenata predstavlja jedno od najvažnijih javnozdravstvenih pitanja savremenog društva, posebno u postkonfliktnim i socioekonomski opterećenim sredinama poput Bosne i Hercegovine. Škole imaju značajnu ulogu u ranom prepoznavanju emocionalnih i psiholoških poteškoća kod djece i mladih, ali često nemaju dovoljno stručnih i institucionalnih kapaciteta za adekvatan odgovor na rastuće potrebe učenika u oblasti mentalnog zdravlja. Cilj ovog rada bio je analizirati ulogu Centra za mentalno zdravlje Tuzla u podršci školama u ranom prepoznavanju psihičkih poteškoća kod djece i mladih, kao i značaj preventivno-promotivnih aktivnosti u školskom okruženju. Metodologija istraživanja zasnivala se na analizi relevantne domaće i međunarodne literature, normativnih i strateških dokumenata iz oblasti mentalnog zdravlja, te sekundarnoj analizi epidemioloških i statističkih podataka Centra za mentalno zdravlje Tuzla i AIS sistema Zavoda zdravstvenog osiguranja Tuzlanskog kantona. Analizirani su podaci o broju realizovanih radionica u osnovnim i srednjim školama, broju obuhvaćenih učenika i profesora, kao i broju korisnika usluga Centra za

mentalno zdravlje mlađih od 19 godina u periodu od 2023. do prve polovine 2026. godine.

Rezultati istraživanja pokazali su da je u posmatranom periodu realizovano ukupno 205 radionica u školama, kroz koje je obuhvaćeno gotovo 4.000 učenika i više od 350 profesora. Istovremeno je evidentiran kontinuiran rast broja korisnika usluga Centra za mentalno zdravlje mlađih od 19 godina, sa 297 korisnika u 2023. godini na 785 korisnika u 2025. godini. Dobijeni rezultati ukazuju da preventivno-promotivne aktivnosti u školama doprinose boljem prepoznavanju psihičkih poteškoća, povećanju svijesti o važnosti mentalnog zdravlja, smanjenju stigmatizacije i većoj spremnosti djece, mladih i njihovih porodica da potraže stručnu pomoć.

Saradnja između škola, centara za mentalno zdravlje, porodice i lokalne zajednice omogućava rano prepoznavanje psihičkih poteškoća i pravovremenu intervenciju. Također, rezultati ukazuju na potrebu dodatnog jačanja kapaciteta centara za mentalno zdravlje, razvoja održivih preventivnih programa i unapređenja sistemske saradnje između zdravstvenog i obrazovnog sektora.

Ključne riječi: mentalno zdravlje, djeca, adolescenti, škole, prevencija, Centar za mentalno zdravlje, Tuzla

Uvod

Mentalno zdravlje djece i mladih postaje sve značajniji izazov savremenih društava. U Bosni i Hercegovini, ovaj problem dodatno je opterećen posljedicama rata, socioekonomskom nestabilnošću, migracijama stanovništva, korištenjem digitalnih tehnologija i društvenih mreža. Istraživanja iz Tuzlanskog kantona pokazuju da je veliki broj stanovništva bio izložen traumatskim iskustvima, što ima dugoročne posljedice na mentalno zdravlje populacije (Ringdal i sar., 2008). Ovakav kontekst utiče i na mentalno zdravlje djece i mladih, posebno kroz porodične i socijalne faktore.

Savremeni način života, ubrzan tehnološki razvoj, povećana upotreba društvenih mreža, vršnjačko nasilje, cyberbullying, porodični konflikti, socioekonomska nesigurnost i posljedice

pandemije COVID-19 dodatno povećavaju rizik za razvoj psiholoških i emocionalnih poteškoća kod djece i adolescenata. Škole predstavljaju jedno od najvažnijih mjesta za rano prepoznavanje psihičkih poteškoća kod djece i mladih, jer nastavnici, pedagozi i stručni saradnici svakodnevno prate ponašanje, emocionalno funkcionisanje i socijalne odnose učenika. Međutim, obrazovne ustanove često nemaju dovoljno stručnih kapaciteta za adekvatno prepoznavanje i tretman mentalnozdravstvenih problema kod učenika.

Mentalno zdravlje je stanje mentalne dobrobiti koje omogućava ljudima da se nose sa životnim stresovima, ostvaruju svoje sposobnosti, uče i rade produktivno te doprinose zajednici, što jasno naglašava da je mentalno zdravlje više od odsustva mentalnog poremećaja (WHO, 2022: 29). Prema ovoj definiciji mentalno zdravlje predstavlja kontinuum stanja, od optimalne dobrobiti do ozbiljnog patnjom obilježenog narušavanja funkcionisanja, pri čemu pojedinac može imati dijagnozu i istovremeno održavati visoke nivoe dobrobiti (WHO, 2022: 34).

Kada je riječ o djeci i mladima školskog uzrasta odnosi unutar porodice, vršnjaka u školama, socijalne mreže u zajednici, subjektivni smisao i moć odlučivanja, donošenja odluka, korisnika su neodvojivi od poboljšanja mentalnog zdravlja korisnika. S tim u vezi, WHO smjernice iz 2021. pozivaju na „skaliranje usluga mentalnog zdravlja u zajednici koje promovišu pristup usmjeren na osobu, orijentiran na oporavak, i zasnovan na pravima“ te jasno traže napuštanje prakse u kojoj su psihotropni lijekovi „u središtu odgovora“, a psihosocijalne intervencije marginalizovane (WHO, 2021: 1–2, 5). Ovakvim pristupom u oblasti mentalnog zdravlja se fokus sa farmakološke terapije prebacuje na fokus savjetovanja i psihoterapije, kao savremenih pristupa pogotovo u radu sa osobama školskog uzrasta, koji predstavlja i a priori preventivni pristup u cilju spriječavanja nastanka težeg oboljenja.

Reforma i uloga CMZ-a

Reforma Centara za mentalno zdravlje u FBiH je započela 1997.godine. Reforme su bile orijentisane na centre za mentalno zdravlje i brigu u zajednici i teorijske modele oporavka. Proces reformi je bio težak jer je uključivao napuštanje tradicionalnog sistema pristupa korisnicima usluga mentalnog zdravlja, te

uključivanje multidisciplinarnog tima, prevenciju, rad u zajednici i sl. Empirijska istraživanja iz regiona pokazuju da integrisane usluge, uključujući psihosocijalnu podršku i case management (vođenje slučaja), doprinose većem zadovoljstvu korisnika i boljim ishodima funkcionalnosti i reintegracije (npr. usporedni nalazi o kvalitetu života i ulozi socijalne podrške u regionalnim studijama (Ajduković i sar., 2007). Savremeni koncept mentalnog zdravlja temelji se na biopsihosocijalnom razumijevanju ljudskog funkcionisanja, koje podrazumijeva međusobno djelovanje bioloških, psiholoških i socijalnih faktora u očuvanju ili narušavanju mentalne dobrobiti. Mentalno zdravlje danas se ne razumije isključivo kroz odsustvo bolesti, već kao dinamično stanje psihosocijalne ravnoteže, otpornosti i participacije u društvenom životu (WHO, 2022: 3–5).

Cilj ovog rada je analizirati ulogu Centra za mentalno zdravlje Tuzla u podršci školama u ranom prepoznavanju psihičkih poteškoća kod djece i mladih, kao i značaj promotivno-preventivnih aktivnosti u školskom okruženju. Poseban fokus rada usmjeren je na analizu realizovanih radionica u osnovnim i srednjim školama, broj korisnika usluga Centra za mentalno zdravlje mlađih od 19 godina, te značaj multidisciplinarnog i intersektorskog pristupa u zaštiti mentalnog zdravlja djece i adolescenata.

Multidisciplinarni pristup

U multidisciplinarnim timovima Centara za mentalno zdravlje psihijatri sarađuju sa psiholozima, socijalnim radnicima, medicinskim sestrama, defektolozima i terapeutima, doprinoseći cjelovitom sagledavanju problema i izradi individualnih planova podrške (Repper i Perkins, 2003: 41). Multidisciplinani tim je kreiran kao tim u kojem svaki stručnjak sagledava problem iz svoje perspektive (stručne) te daje doprinos u cijelu rješavanja problema. Razvoj zajedničkih programa između centara za mentalno zdravlje, centara za socijalni rad, škola i nevladinih organizacija pokazao se efikasnim u prevenciji i destigmatizaciji mentalnih poremećaja. Ovakav pristup podržava i evropska praksa, gdje su modeli integrisanih službi mentalnog zdravlja u zajednici (Community Mental Health Services) prepoznati kao najefikasniji oblik pružanja podrške (WHO Europe, 2018: 7–10).

Savremeni zdravstveni sistemi sve više integrišu konceptu timskog rada, u kojem različite profesije, medicina, sestrinstvo,

psihologija, socijalni rad, rehabilitacija, okupaciona terapija i druge discipline, zajednički planiraju i provode intervencije usmjerene na potrebe korisnika i porodice. Ovaj okvir definiše interprofesionalnu saradnju kao dinamičan proces učenja „jedni sa, od i o drugima“, pri čemu se ne radi samo o prostom zbrajanju stručnih znanja, nego o zajedničkom donošenju odluka i dijeljenju odgovornosti (CAIPE, 2002; Buring et al., 2009).

Interprofesionalna saradnja posebno dolazi do izražaja u području mentalnog zdravlja, gdje su potrebe korisnika tipično višeslojne, dugotrajne i snažno povezane s porodičnim, ekonomskim i zajedničkim kontekstom.

Sa aspekta rada Centra za mentalno zdravlje u oblasti osnovnog i srednjeg obrazovanja, snažnije uključivanje multidisciplinarnog tima u vidu promotivno-preventivnih radionica sa ciljem promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih oboljenja počinje od 2015.godine.

Pojam multidisciplinarnog tima u literaturi se obično odnosi na grupu stručnjaka različitih profesionalnih profila koji zajednički planiraju i provode intervencije za istog korisnika ili grupu korisnika, pri čemu svaki član tima doprinosi iz specifične stručne perspektive, a odluke se donose kolaborativno. U Evropskom kontekstu dominantan model zauzima tzv. “timovi za mentalno zdravlje u zajednici” (community mental health teams) (CMHT), psihijatar, klinički psiholog, socijalni radnik, medicinska sestra za mentalno zdravlje, radni terapeut, te sve češće stručnjaci po iskustvu “radnici za vršnjačku podršku” (peer workers) i savjetnici (Campbell i sar., 2024).

Sistematski pregled reforme mentalnog zdravlja u postkonfliktnim područjima dodatno naglašava da je u BiH model mentalnog zdravlja u zajednici prepoznat kao ključni mehanizam za osiguranje kontinuiteta brige i smanjenje stigmatizacije korisnika (De Vries i sar., 2006: 247–248).

Publikacija “Provođenje promotivnih i preventivnih aktivnosti u oblasti mentalnog zdravlja: teorijski i praktični okvir”, koju su izradili Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH i Institut za javno zdravstvo Republike Srpske, ističe javnozdravstveni značaj zaštite mentalnog zdravlja, kao i „urgentnu potrebu za dobro planiranim, na dokazima zasnovanim i jasno strukturiranim promotivnim i preventivnim aktivnostima” u ovoj oblasti (Zavod za

javno zdravstvo FBiH i IJZRS, 2017). Također se naglašava da su preventivne i promotivne aktivnosti u mentalnom zdravlju po svojoj prirodi multi-, inter- i transdisciplinarne, što znači da zahtijevaju blisku saradnju javnozdravstvenih stručnjaka, socijalnih radnika, psihologa, pedagoga, ljekara, nevladinog sektora, školskog sistrma i drugih aktera u zajednici. Ovako poimanje preventivnih i promotivnih aktivnosti je otvorilo vrata uspostavljanju saradnje kao partnera između Centara za mentalno zdravlje i školskog sistema.

Preventivne aktivnosti u školama

Preventivne aktivnosti CMZ-a obuhvataju širok spektar intervencija usmjerenih na smanjivanje rizika za razvoj mentalnih poteškoća i ublažavanje negativnih posljedica nepovoljnih životnih okolnosti. U literaturi se uloga Centara za mentalno zdravlje u prevenciji opisuje između ostalog opisuje kroz rad sa rizičnim grupama (djeca iz socioekonomski ugroženih porodica, mladi izloženi nasilju, osobe sa hroničnim bolestima, nezaposleni, migranti), jačanje roditeljskih kompetencija, programe prevencije nasilja, zloupotrebe psihoaktivnih supstanci i samoubistava, te kroz uključivanje u školske i zajedničke preventivne programe (WHO, 2005; WHO, 2013).

U bosanskohercegovačkom kontekstu, priručnik Zavoda za javno zdravstvo FBiH i IJZRS posebno naglašava potrebu da centri za mentalno zdravlje, domovi zdravlja, centri za socijalni rad i škole zajednički planiraju preventivne programe, uz aktivno učešće svih članova multidisciplinarnog tima u analizi potreba, planiranju i evaluaciji tih programa (Zavod za javno zdravstvo FBiH i IJZRS, 2017).

Uprkos snažnom normativnom i teorijskom utemeljenju, implementacija preventivnih, promotivnih i terenskih aktivnosti u mentalnom zdravlju suočava se s brojnim izazovima. U priručniku Zavoda za javno zdravstvo FBiH i IJZRS ističe se da je područje prevencije i promocije mentalnog zdravlja obilježeno terminološkom nejasnoćom, fragmentiranošću programa i nedostatkom stabilnog finansiranja, što otežava kontinuitet u radu (Zavod za javno zdravstvo FBiH i IJZRS, 2017). Slično tome, međunarodni izvještaji WHO naglašavaju da su promotivne i preventivne aktivnosti često „najslabija karika“ sistema mentalnog zdravlja, iako se istovremeno retorički ističu kao prioritet (WHO,

2013; WHO, 2021).

Škole predstavljaju prvo mjesto gdje se mogu uočiti rani simptomi psihičkih poteškoća, ali često nemaju dovoljno stručne podrške. Adolescencija predstavlja ključan period za razvoj socijalnih i emocionalnih navika kao važnih determinanti za mentalno blagostanje. Ona uključuje usvajanje zdravih obrazaca spavanja, redovnu fizičku aktivnost, razvoj vještina suočavanja sa stresom i stresnim situacijama, rješavanja problema (problem solving) i interpersonalnih odnosa, kao i učenje regulisanja emocija. Protektivni faktori u porodici i sredini iz koje dolazi adolescent, kao i školi, je od izuzetne važnosti za očuvanje mentalnog zdravlja.

Saradnja škola i Centara za mentalno zdravlje

Centri za mentalno zdravlje na području Tuzlanskog kantona su počeli aktivnije da se uključuju u promotivno preventivni rad u vrijeme nakon pandemije Covid-19. Tada se osjetila značajna potreba za snažniji angažman zdravstvenih radnika i saradnika sa ciljem pružanja podrške djeci i mladima u školama. Iako je prije pandemije Covid-19 bilo određenih projekata iniciranih od strane Ministarstva zdravstva FBiH i Zavoda za javno zdravstvo FBIH, finansiranih od strane Ambasade Švicarske, radionice su se realizirale isključivo za vrijeme trajanja projekta. Zahvaljujući tim projektima, došlo je do povećanje svijesti o ulozi i značaju Centara za mentalno zdravlje u saradnji sa školama, te se pokreću ideje koje imaju za cilj promociju zdravlja i prevenciju bolesti kroz radionice o Cyberbullingu (i nasilju uopšte) sa učenicima osnovnih i srednjih škola, i prevencija burnout-a (sagorijevanja) sa nastavnim osobljem. Efikasni modeli rada profesionlaca iz Centara za mentalno zdravlje u školskom sistemu uključuju:

- edukaciju nastavnika
- savjetovanje učenika
- rad s roditeljima
- preventivne programe

Radionice se učenicima završnih razreda osnovnih škola i početnih razreda srednjih škola imale su za cilj prezentaciju rada Centra za mentalno zdravlje, promociju zdravlja, prevencija bolesti, te razvijanje empatije kod učenika u cilju pružanja podrške onima koji su žrtve nasilja. Koncipirane su tako da omogućavaju uvid sa različitih perspektiva (point of view) te jačanje vršnjačke

solidarnosti umjesto osuda, etiketiranja i podsticanja nasilja. Rezultati radionica su ukazivali na potrebu za proširivanjem obima radionica.

Metodologija istraživanja

U radu je korištena kvalitativno-kvantitativna metodologija istraživanja zasnovana na analizi relevantne naučne i stručne literature, analizi normativnih i strateških dokumenata iz oblasti mentalnog zdravlja, te deskriptivnoj analizi dostupnih statističkih i epidemioloških podataka.

Teorijski dio istraživanja obuhvatio je pregled savremenih koncepata mentalnog zdravlja, komunitarnog pristupa u zaštiti mentalnog zdravlja, multidisciplinarnog rada i preventivnih aktivnosti centara za mentalno zdravlje u saradnji sa školama. Korišteni su domaći i međunarodni izvori, uključujući publikacije World Health Organization, stručne članke i publikacije javnozdravstvenih institucija.

Empirijski dio rada zasniva se na sekundarnoj analizi podataka Centra za mentalno zdravlje Tuzla pri JZNU Dom zdravlja Tuzla, kao i podataka informacionog sistema AIS Zavoda zdravstvenog osiguranja Tuzlanskog kantona. Analizirani su:

- broj realizovanih promotivno-preventivnih radionica u osnovnim i srednjim školama,
- broj obuhvaćenih učenika i profesora,
- broj korisnika usluga Centra za mentalno zdravlje mlađih od 19 godina, u periodu od 2023. do prve polovine 2026. godine.

U obradi podataka korištena je metoda deskriptivne i komparativne analize, s ciljem utvrđivanja povezanosti između intenziteta preventivnih aktivnosti u školama i broja djece i adolescenata koji koriste usluge mentalnozdravstvene zaštite.

Rezultati istraživanja

Kao ogledni primjer u ovom radu koriste se podaci najvećeg Centra za mentalno zdravlje u Tuzlanskom kantonu, pri JZNU Domu zdravlja Tuzla, koji ima dva tima profesionalaca sa punom kadrovskom zastupljenošću. U 2023/2024 godini od strane Centra za mentalno zdravlje Tuzla održane su radionice u srednjim i osnovnim

školama na području Grada Tuzla, kroz čiji je sadržaj prošlo 2129 učenika i 269 profesora, kroz 104 radionice u 12 osnovnih i 9 srednjih škola

Tabela br. 1 Broj realizovanih radionica u školama na području Grada Tuzla

	Broj odjeljenja	**Broj učenika**	**Broj profesora**
2023 godina	75	1781	176
2024 godina	54	959	101
2025 godina	59	944	52
2026 godina (pola godine)	17	263	22

(Izvor: izvještaj o radu Centra za mentalno zdravlje Tuzla)

Rezultati istraživanja potvrđuju da Centar za mentalno zdravlje Tuzla ima značajnu ulogu u promociji mentalnog zdravlja djece i mladih, kao i u pružanju podrške školama kroz preventivne i edukativne aktivnosti. Analiza dostupnih podataka pokazuje kontinuirano provođenje promotivno-preventivnih radionica u osnovnim i srednjim školama na području Grada Tuzla, ali i istovremeni porast broja djece i adolescenata koji koriste usluge mentalnozdravstvene zaštite.

U periodu od 2023. godine do prve polovine 2026. godine realizovano je ukupno 205 radionica u osnovnim i srednjim školama, kroz koje je obuhvaćeno ukupno 3.947 učenika i 351 profesor. Ovakvi podaci ukazuju na kontinuirano prisustvo stručnjaka Centra za mentalno zdravlje Tuzla u obrazovnom sistemu, kao i na razvijanje saradnje između zdravstvenog i obrazovnog sektora u oblasti zaštite mentalnog zdravlja djece i adolescenata.

Najveći obim aktivnosti zabilježen je tokom 2023. godine, kada su radionice realizovane u 75 odjeljenja, sa ukupno 1.781 učenikom i 176 profesora. Ovakav broj ukazuje na intenzivan promotivno-preventivni rad Centra za mentalno zdravlje, posebno u periodu nakon pandemije COVID-19, kada je povećana potreba za psihološkom podrškom djece i mladih. Veliki broj uključenih profesora pokazuje da aktivnosti nisu bile usmjerene samo na učenike, nego i na jačanje kompetencija nastavnog osoblja za rano prepoznavanje emocionalnih i psiholoških poteškoća kod djece i adolescenata.

Tokom 2024. godine evidentirano je smanjenje broja realizovanih radionica i obuhvaćenih učenika, pri čemu su aktivnosti provedene u 54 odjeljenja sa ukupno 959 učenika i 101 profesorom. Uprkos smanjenju obima aktivnosti, saradnja škola i Centra za mentalno zdravlje je nastavljena, čime je očuvan kontinuitet preventivnog rada u školskom okruženju. Smanjenje broja radionica može biti povezano sa organizacionim, kadrovskim i vremenskim ograničenjima, ali i promjenama u dinamici provođenja školskih aktivnosti.

U 2025. godini zabilježen je blagi porast broja odjeljenja uključenih u radionice, odnosno ukupno 59 odjeljenja, dok je broj učenika ostao približno na nivou prethodne godine sa 944 učenika. Istovremeno je evidentirano značajno smanjenje broja profesora uključenih u aktivnosti, svega 52 profesora, što može ukazivati na veću usmjerenost radionica direktno prema učenicima i adolescentima. Ovakav trend može se tumačiti kao pokušaj Centra za mentalno zdravlje da aktivnosti više prilagodi potrebama mladih i njihovim svakodnevnim izazovima, poput vršnjačkog nasilja, cyberbullyinga, anksioznosti, depresivnosti i problema socijalne adaptacije.

Podaci za prvu polovinu 2026. godine pokazuju nastavak promotivno-preventivnih aktivnosti, pri čemu su radionice realizovane u 17 odjeljenja sa ukupno 263 učenika i 22 profesora. Iako se radi o nepotpunim godišnjim podacima, evidentno je da Centar za mentalno zdravlje Tuzla nastavlja kontinuitet rada u školskom sistemu i dalje razvija saradnju sa obrazovnim ustanovama.

Tabela br 2. broj korisnika usluga do 19 godina starosti u centru za mentalno zdravlje Tuzla

JZNU Dom zdravlja Tuzla	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Centar za mentalno zdravlje	297	650	785	360

(Izvor: AIS-ZZO TK)

Pored podataka o realizovanim radionicama, rezultati istraživanja pokazuju kontinuiran rast broja korisnika usluga Centra za mentalno zdravlje mlađih od 19 godina. U 2023. godini evidentirano je ukupno 297 korisnika usluga, što predstavlja značajan broj djece i adolescenata kojima je bila potrebna stručna psihološka, psihijatrijska ili savjetodavna pomoć.

Tokom 2024. godine broj korisnika povećan je na 650 djece i adolescenata, što predstavlja povećanje od približno 119% u odnosu na prethodnu godinu. Ovakav porast može ukazivati na nekoliko važnih faktora: povećanu pojavnost emocionalnih i psiholoških poteškoća kod mladih, bolju informisanost roditelja i škola, smanjenje stigmatizacije mentalnih poremećaja, ali i veće povjerenje građana u rad Centra za mentalno zdravlje. Također, moguće je da su preventivne aktivnosti realizovane tokom 2023. godine doprinijele boljem prepoznavanju problema i većem broju obraćanja stručnjacima za mentalno zdravlje.

Trend rasta nastavljen je i tokom 2025. godine, kada je evidentirano ukupno 785 korisnika mlađih od 19 godina. U odnosu na 2024. godinu zabilježen je dodatni rast od približno 21%, što potvrđuje da potreba za mentalnozdravstvenom zaštitom djece i adolescenata kontinuirano raste. Povećan broj korisnika može biti povezan sa savremenim faktorima rizika kojima su mladi sve više izloženi, uključujući školski stres, probleme u porodici, vršnjačko nasilje, društvene mreže, socijalnu izolaciju i posljedice pandemije COVID-19.

U prvoj polovini 2026. godine evidentirano je već 360 korisnika mlađih od 19 godina, što ukazuje da bi ukupan broj korisnika do kraja godine mogao biti na nivou prethodne godine ili čak veći. Ovakvi podaci potvrđuju potrebu za dodatnim jačanjem kapaciteta Centra za mentalno zdravlje Tuzla, povećanjem broja stručnog kadra i daljim razvojem preventivnih programa u školama i lokalnoj zajednici.

Komparativna analiza podataka o realizovanim radionicama i broju korisnika usluga pokazuje značajnu povezanost između

promotivno-preventivnog rada u školama i povećanja broja djece i adolescenata koji koriste usluge Centra za mentalno zdravlje. Rezultati ukazuju da radionice i edukativne aktivnosti doprinose boljem prepoznavanju psihičkih poteškoća, povećanju svijesti o važnosti mentalnog zdravlja, smanjenju stigmatizacije i većoj spremnosti mladih i njihovih porodica da potraže stručnu pomoć.

Dobijeni rezultati potvrđuju značaj multidisciplinarnog i intersektorskog pristupa u zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih, te ukazuju na potrebu kontinuiranog razvoja saradnje između škola, centara za mentalno zdravlje, porodice i lokalne zajednice. Preventivne aktivnosti u školskom okruženju predstavljaju važan mehanizam ranog prepoznavanja psihičkih poteškoća, pravovremene intervencije i unapređenja ukupnog mentalnog zdravlja djece i adolescenata.

Posebno je važno naglasiti da rast broja korisnika ne mora nužno predstavljati samo negativan trend, nego može ukazivati i na smanjenje stigme vezane za mentalne poteškoće, veću spremnost roditelja i mladih da potraže pomoć, kao i bolje prepoznavanje problema od strane škola, porodice i zdravstvenih radnika. To predstavlja važan korak ka unapređenju mentalnog zdravlja djece i adolescenata i razvoju dostupnijeg i efikasnijeg sistema psihološke podrške u lokalnoj zajednici.

Diskusija

Teorijska polazišta ovog rada zasnivaju se na savremenom konceptu mentalnog zdravlja u zajednici, koji mentalno zdravlje posmatra kao rezultat međusobnog djelovanja bioloških, psiholoških i socijalnih faktora. Savremeni pristupi zaštiti mentalnog zdravlja naglašavaju važnost multidisciplinarnog rada, prevencije, rane intervencije i integracije zdravstvenog, obrazovnog i socijalnog sistema, posebno kada je riječ o djeci i mladima. U tom kontekstu škole imaju posebno važnu ulogu, jer predstavljaju sredinu u kojoj se svakodnevno mogu uočiti promjene u ponašanju, emocionalnom funkcionisanju i socijalnim odnosima učenika.

Teorijski okvir rada potvrđuje stavove World Health Organization prema kojima veliki broj mentalnih poremećaja počinje upravo u periodu adolescencije, dok značajan broj djece i mladih ostaje bez pravovremenog prepoznavanja i stručne pomoći. Ovakvi stavovi dodatno naglašavaju potrebu za preventivnim i

promotivnim aktivnostima usmjerenim prema školskom uzrastu, kao i značaj razvoja usluga mentalnog zdravlja u zajednici.

Rezultati istraživanja potvrđuju teorijske postavke rada i ukazuju da preventivno-promotivne aktivnosti Centra za mentalno zdravlje Tuzla imaju značajnu ulogu u jačanju svijesti o mentalnom zdravlju i ranom prepoznavanju psihičkih poteškoća kod djece i adolescenata. U periodu od 2023. do prve polovine 2026. godine realizovano je ukupno 205 radionica u osnovnim i srednjim školama, kroz koje je prošlo gotovo 4.000 učenika i više od 350 profesora. Ovakvi podaci potvrđuju da školsko okruženje predstavlja važan prostor za provođenje preventivnih aktivnosti i razvoj saradnje između obrazovnog i zdravstvenog sistema.

Diskusija rezultata potvrđuje da multidisciplinarni i intersektorski pristup predstavlja osnovu savremenog sistema zaštite mentalnog zdravlja djece i mladih. Saradnja između centara za mentalno zdravlje, škola, porodice i lokalne zajednice omogućava rano prepoznavanje psihičkih poteškoća, pravovremenu intervenciju i pružanje kontinuirane podrške djeci i adolescentima. Dobijeni rezultati pokazuju da preventivni rad u školama može imati značajan uticaj na unapređenje mentalnog zdravlja mladih, ali i da postoji potreba za dodatnim jačanjem kapaciteta centara za mentalno zdravlje i razvojem održivih modela saradnje između obrazovnog i zdravstvenog sistema.

Teorijski koncept multidisciplinarnog rada, koji podrazumijeva saradnju psihijatara, psihologa, socijalnih radnika, medicinskih sestara i nastavnog osoblja, u rezultatima istraživanja pokazuje svoju praktičnu vrijednost. Radionice realizovane u školama nisu bile usmjerene samo na učenike nego i na profesore, čime se jačaju kapaciteti nastavnog osoblja za rano prepoznavanje emocionalnih i psiholoških poteškoća kod djece i mladih. Posebno je značajno što su teme radionica bile usmjerene na prevenciju vršnjačkog nasilja, cyberbullyinga, razvoj empatije i promociju mentalnog zdravlja, što je u skladu sa savremenim preventivnim pristupima u oblasti mentalnog zdravlja adolescenata.

Zaključak

Mentalno zdravlje djece i mladih predstavlja jedno od ključnih javnozdravstvenih i društvenih pitanja savremenog društva, posebno u sredinama koje su izložene socioekonomskim,

postkonfliktnim i savremenim psihosocijalnim izazovima. Rezultati ovog rada potvrđuju da škole imaju veoma važnu ulogu u ranom prepoznavanju emocionalnih i psiholoških poteškoća kod djece i adolescenata, ali istovremeno ukazuju da obrazovni sistem često nema dovoljno kapaciteta za samostalno suočavanje sa rastućim potrebama učenika u oblasti mentalnog zdravlja.

Istraživanje je pokazalo da preventivno-promotivne aktivnosti Centra za mentalno zdravlje Tuzla imaju značajan doprinos u jačanju svijesti o mentalnom zdravlju, smanjenju stigmatizacije psihičkih poteškoća i povećanju spremnosti djece, mladih i njihovih porodica da potraže stručnu pomoć. Realizovane radionice u osnovnim i srednjim školama omogućile su direktan kontakt stručnjaka za mentalno zdravlje sa učenicima i nastavnicima, te doprinijele boljem prepoznavanju emocionalnih i psiholoških problema u školskom okruženju.

Kontinuiran rast broja korisnika usluga Centra za mentalno zdravlje mlađih od 19 godina potvrđuje da potreba za mentalnozdravstvenom zaštitom djece i adolescenata postaje sve izraženija. Međutim, povećanje broja korisnika ne treba posmatrati isključivo kao negativan pokazatelj pogoršanja mentalnog zdravlja populacije, nego i kao rezultat bolje informisanosti, smanjenja stigme i razvoja dostupnijeg sistema podrške u zajednici.

Dobijeni rezultati potvrđuju značaj multidisciplinarnog i intersektorskog pristupa u zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih. Saradnja između škola, centara za mentalno zdravlje, porodice i lokalne zajednice predstavlja osnovu ranog prepoznavanja psihičkih poteškoća i pravovremene intervencije. Preventivni programi u školama imaju poseban značaj jer omogućavaju razvoj socioemocionalnih vještina, jačanje otpornosti djece i mladih, te stvaranje podržavajućeg školskog okruženja.

Na osnovu rezultata istraživanja preporučuje se dodatno jačanje kapaciteta centara za mentalno zdravlje kroz povećanje broja stručnog kadra, razvoj kontinuiranih preventivnih programa u školama i unapređenje sistemske saradnje između zdravstvenog, obrazovnog i socijalnog sektora. Također, potrebno je razvijati dugoročne strategije promocije mentalnog zdravlja djece i mladih, kao i osigurati stabilnu institucionalnu i finansijsku podršku preventivnim aktivnostima u lokalnoj zajednici.

Literatura

Članak u časopisu: Ajduković, D., Ajduković, M., Bogdan, Ž., & Kolesarić, V. (2007). Social support and quality of life among refugees and displaced persons in postwar communities. *Društvena istraživanja*, 16(3), 511–520.

Članak u časopisu: Buljevac, M., Liber, D., & Previšić, A. (2022). Community mental health services and psychosocial support in transition societies. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(3), 383–389.

Članak u časopisu: Buring, S. M., Bhushan, A., Broeseker, A., Conway, S., Duncan-Hewitt, W., Hansen, L., & Westberg, S. (2009). Interprofessional education: Definitions, student competencies, and guidelines for implementation. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 73(4), 59.

Članak u časopisu: Campbell, J., Rosenberg, S., & McGorry, P. (2024). Community mental health teams and integrated mental health care in Europe. *International Journal of Mental Health Systems*, 18(1), 1–12.

Članak u časopisu: Ringdal, G. I., Ringdal, K., Simkus, A., & Elklit, A. (2008). War experiences and war-related distress in Bosnia and Herzegovina eight years after war. *Croatian Medical Journal, 49*(1), 75–86. https://doi.org/10.3325/cmj.2008.1.75

Publikacija: CAIPE. (2002). *Interprofessional education: A definition*. Centre for the Advancement of Interprofessional Education.

Članak u časopisu: De Vries, M. W., Klazinga, N. S., & Van de Ven, J. P. (2006). Mental health reform in post-conflict areas: A policy and systems perspective. *Health Policy*, 78(2–3), 247–248.

Knjiga: Repper, J., & Perkins, R. (2003). *Social inclusion and recovery: A model for mental health practice*. Baillière Tindall.

Internet izvori:

World Health Organization. (1948). *Constitution of the World Health Organization*. WHO.

World Health Organization. (2001). *The world health report 2001: Mental health: New understanding, new hope*. WHO.

World Health Organization. (2005). *Mental health policy and service guidance package: Child and adolescent mental health policies and plans*. WHO.

World Health Organization. (2013). *Mental health action plan 2013–2020*. WHO.

World Health Organization. (2021). *Guidance on community mental health services: Promoting person-centred and rights-based approaches*. WHO.

World Health Organization. (2022). *World mental health report: Transforming mental health for all*. WHO.

World Health Organization Regional Office for Europe. (2018). *Mental health in Europe: Community-based services and integrated care*. WHO Regional Office for Europe.

Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine, & Institut za javno zdravstvo Republike Srpske. (2017). *Provođenje promotivnih i preventivnih aktivnosti u oblasti mentalnog zdravlja: Teorijski i praktični okvir*. ZZJZ FBiH i IJZRS.

Original research article

MENTAL HEALTH CENTERS AS SUPPORT FOR SCHOOLS IN WORKING WITH YOUTH

Summary

Mental health of children and adolescents represents one of the most important public health issues in contemporary society, especially in post-conflict and socioeconomically burdened environments such as Bosnia and Herzegovina. Schools play a significant role in the early identification of emotional and psychological difficulties among children and youth; however, they often lack sufficient professional and institutional capacities to adequately respond to the growing mental health needs of students. The aim of this paper was to analyze the role of the Mental Health Center Tuzla in supporting schools in the early identification of mental health difficulties among children and adolescents, as well as the importance of preventive and promotional activities in the school environment.

The research methodology was based on the analysis of relevant national and international literature, normative and strategic documents in the field of mental health, and secondary analysis of epidemiological and statistical data obtained from the Mental Health Center Tuzla and the AIS system of the Health Insurance Institute of Tuzla Canton. The analyzed data included the number of workshops conducted in primary and secondary schools, the number of participating students and teachers, and the number of Mental Health Center service users under the age of 19 during the period from 2023 to the first half of 2026.

The research results showed that a total of 205 workshops were conducted during the observed period, involving nearly 4,000 students and more than 350 teachers. At the same time, a continuous increase in the number of Mental Health Center users under the age of 19 was recorded, rising from 297 users in 2023 to 785 users in 2025. The obtained results indicate that preventive and promotional activities in schools contribute to better recognition of mental health difficulties, increased awareness of

the importance of mental health, reduced stigmatization, and greater willingness of children, adolescents, and their families to seek professional help.

Cooperation between schools, mental health centers, families, and the local community enables early identification of mental health difficulties and timely intervention. Furthermore, the results indicate the need for additional strengthening of mental health center capacities, the development of sustainable preventive programs, and the improvement of systemic cooperation between the healthcare and educational sectors.

Key words: mental health, children, adolescents, schools, prevention, Mental Health Center, Tuzla